

לפני מספר שבועות הופיעו מספר נגנים מהאנסמבל הבלגי איקטוס (Ictus), בבית הספר למוזיקה של אוניברסיטת תל אביב, במסגרת סדרת הקונצרטים למוזיקה חדישה. אנסמבל איקטוס, בו חברים למעלה מעשרים מוזיקאים, הינו אחת הקבוצות החשובות לביצוע מוזיקה חדישה, הפועלות כיום באירופה. בשנים האחרונות מגיעים לארץ, כל מספר חודשים, הרכבים שונים מצוות אומנותי זה, להופעות ולסדנאות אומן. במונח 'מוזיקה חדישה' או 'מוזיקה בת זמננו' (contemporary music) נהוג לכנות מוזיקה קלאסית-מודרנית שנוצרה בעשרות השנים האחרונות. תחת מטרייה זו מכונסים זרמים מוזיקאליים שונים, בקשת רחבה של סגנונות - נזכיר רק כמה מהם. את ההלחנה הסריאליית, שפיתח ארנולד שיינברג בתחילת המאה, המבוססת על חוקים שרירותיים לסידור קבוצות צלילים, הזכרנו כבר בעבר. מלחינים דוגמת פייר בולוז הצרפתי וקרל-היינץ שטוקהאוזן הגרמני, המשיכו לפתח שיטת הלחנה זו בנסיונות מוזיקאליים 'מרתקים'. בדומה לאומני ה'רד'י מ'יד' האמריקאים של תחילת המאה, אשר גם אותם ציינו במדור זה, העמידו יוצרי המוזיקה הקונסטואלית את הרעיון או המושג, הנתונים לפרשנות סובייקטיבית, במוקד יצירתם. עוד נשוב לעסוק בסגנון זה בעוד מספר שבועות, בדיון על היצירה '4:33' של ג'ון קייג'י. מלחינים מינימליסטיים, כמו פיליפ גלאס וסטיב רייך, התמודדו עם האתגר של בניית יצירה ממרכיבים ספורים (כמו תווים או כלי נגינה) הנתונים תחת מגבלות, בעזרת חזרות מעניינות על צרופים שונים של מרכיבים אלה. את ההופעה של איקטוס, פתחה נגנת הצ'מבלו קימיקו נשי בביצוע מדהים של היצירה 'קונטינוואום' משנת 1968. ביצירה זו, חקר המלחין ההונגרי ג'רג' ליגטי את אשליית האיטיות הנוצרת דווקא מתנועה מהירה, תוך התמודדות עם מוגבלותו של הצ'מבלו (חסר הדוושות) בהפקת צלילים ארוכים. קוראי המדור הנוהגים לבקר באופן סדיר במועדוני ריקודים ובערבי טראנס, מכירים בוודאי את האפקט של תנועה איטית ומקוטעת, הנוצרת מריקוד על רקע ריצוד מהיר של אורות מהבהבים. דוגמא נוספת, האשליה האופטית הנובעת מתנועה מהירה של גלגלי מכונית – למתבונן נדמה כי הגלגלים נעים באיטיות בכיוון ההפוך. ליגטי ערך נסיונות בנגינה במהירויות שונות של צלילים קצרים ומקוטעים, היוצרות אצל המאזין תחושה של רצף מצד אחד, ואשליה של תנועה איטית, מאידך. יצירה זו קשה לביצוע, ודורשת יכולת טכנית גבוהה - הנגנית עמדה במשימה באופן מעורר התפעלות.

יצירה נוספת של ליגטי, העושה שימוש מפתיע ומקורי בצ'מבלו הבארוקי, היא 'רוק הונגרי' (1978). להקות רוק מתקדם איטלקיות משנות השבעים, כמו Banco del Mutuo Soccorso, נהגו לשלב באופן קלאסי את הצ'מבלו ביצירותיהם. באלבום המפורסם Ys, התחרעו חברי להקת il Balletto di Bronzo על הצ'מבלו, במקצבי רוק אסימטריים. המיוחד ביצירתו של ליגטי, הוא השילוב בין תפקיד הליווי המסורתי של הצ'מבלו במוסיקה הבארוקית, המבוצע ביד אחת, ובין אלתורי הרוק המנוגנים ביד השנייה. שילוב זה מתאים לרוח הפוסט-מודרניסטית הנושבת במוזיקה החדישה, הממזגת סגנונות ומשלבים שונים, 'עממי' ו'פשוט' עם 'קלאסי' ו'מורכב'. שילוב מעניין נוסף בין מינימליזם רפיטיבי אמריקאי ומוזיקה שבטית אפריקאית, ניתן בקטע 'שיר צעידה לחליל צ'מבלו ושני מוחאי כף' של קוין וולנס (1984).

מלבד קימיקו נשי בצ'מבלו, הופיע בערב זה גם נגן הצ'לו המחונן פרנסואה דפ, שהתבלט במיוחד בביצוע היצירה 'טריפון' של האמן האיטלקי הרב-תחומי ג'צינטו שלסי (1956). יצירה זו, הבנויה על מעין שיר לכת קמאי ועממי מתקופות אחרות, הזכירה לי דווקא את הסונטה לצ'לו של בלה ברטוק. אהבתי גם את 'טאי II' לחליל ולטייפ, של המלחין הסיני שו שויה משנת 1991, שבוצעה במיומנות על ידי החלילן מייק שמיד, בשילוב עם סאונדים מגניבים, שעברו מצד אל צד במערכת ההגברה.

לא הייתה זו אחת מהופעותיה הטובות ביותר של איקטוס בארץ, אני בכל אופן נהניתי מאוד. ניתן להתרשם מדגימות מוזיקאליות שונות של ההרכב באתר המדור. בשבוע הבא נתוודע לזרם ה'ריו' הבלגי, האהוב עלי במיוחד, אשר שילב הלחנה מודרנית עם רוק.